

K. ANGELI RADOVANI, lijevo: *Dunja IV*, Zagreb, Moderna galerija; desno: *Portret Ranka Filjka*

likovne (linije, prostor, boje, površina, volumen) i filmsko-organizacijske (režija, knjiga snimanja, snimanje slike i zvuka, glazba, ton, sinkronizacija, laboratorijski postupak) sastavnice; u posebnu filmsku vrstu povezuje ih *animacija* — postupak pokretanja i oživljavanja crteža (u crtanom filmu) ili predložaka (u ostalim podvrstama).

Animaciju u hrv. krajeve donosi oko 1922. rus. emigrant *Sergije Tagatz*, radeći male crtane reklamne poruke. God. 1928–42. nastao je čitav niz crtanih filmova namijenjenih zdravstvenomu prosvjećivanju pri Školi narodnog zdravlja u Zagrebu. Tridesetih godina reklamne filmove rade braća *Mondschein* kao dio proizvodnje tvrtke Maar, a uoči II. svj. r. animacijom se bave *Viktor Rybak* i *Oktavijan Miletić*. Taj period svojim istraživanjima posebno obilježava *K. Tompa*. God. 1945. braća *Neugebauer* realiziraju mali promidžbeni film »Svi na izbore«. Prvi pravi crtani film, »Veliki miting« nastaje 1951. a u njegovoj realizaciji sudjeluju umjetnici okupljeni oko humorističkoga lista »Kerempuh«.

God. 1956. u okviru »Zagreb-filma« osniva se Studio za animaciju, iz kojega su izašla mnoga važna pojedinačna djela; franc. kritičar G. Sadoul nazvao ih je 1958. sintagmom *zagrebačke škole crtanoga filma*. Škola je nastala spajanjem univerzalnih filmskih kriterija s autentičnim lokalnim motivima nastalim na domaćoj likovnoj i stripovskoj tradiciji. Odlikuju je raznovrsnost, likovna i crtačka profinjenost i reducirana animacija. Nasuprot »punjoj« animaciji W. Disneya u kojoj se likovi kreću u svim svojim detaljima stalno zadržavajući kuglastu i valjkastu formu, u reduciranoj animaciji pokretu se pristupa kao interpretativnu iskustvu s mnoštvom izražajnih mogućnosti; stilizacija pokreta je izazov stilizaciji karaktera. Tako reducirana animacija postaje model na kojemu počiva suvremeni razvoj crtanoga filma, osobito proizvodnja serijala, kada se animirani film iz kino-dvorana seli na televiziju. Filmovi zagrebačke škole dobivaju priznanja na svim važnim festivalima u svijetu. God. 1962. »Surogat« *D. Vukotića* dobiva nagradu Oscar (prvi animirani film nastao izvan SAD-a koji je dobio tu nagradu).

Animiranim filmom u Hrvatskoj bave se uglavnom autori formiranih likovnih profila, vođeni tehničkom radoznošću (*Nikola Kostelac*: »Premijera«, »Na livadi«, 1957, »Nocturno«, 1958) ili slikarskim motivima (*Zlatko Bourek*: »Bećarac«, 1966, »Mačka«, 1971, »Ručak«, 1978; *Zdenko Gašparović*: »Satiemanija«, 1978; *Vladimir Kristl*: »Šagrenska koža«, 1960, »Don Kihot«, 1961; *Zvonimir Lončarić*: »1×1=1«, 1964, »Gosti«, 1977; *Pavao Štalter*: »Peti«, 1964, »Maska crvene smrti«, 1969, »Kuća br.

42«, 1984; *Dragutin Vinak*: »Krava na granici«, 1963, »Između usana i čaše«, 1969; *Damjan Slijepčević*: »Francesca«, 1981). Tu su i autori stripovsko-karikaturističke vokacije, *Borivoj Dovniković*: 1966, »Putnik drugog razreda«, 1974, »Škola hodanja«, 1978, »Uzbudljiva ljubavna priča«, 1989; *Nedeljko Dragić*: »Idu dani«, 1968, »Tup-tup«, 1972, »Dnevnik«, 1974, »Slike iz sjećanja«, 1990; *Zlatko Grgić*: »Muzikalno prase«, 1965, »Klizi puzi«, 1969, serija »Maxi cat«, 1971, »Lutka snova«, 1979; *Boris Kolar*: »Otkrovitelj«, 1974, »Vau vau«, 1977; *Aleksandar Marks* u suradnji s *Vladimirom Jutrišom*: »Muha«, 1966, »Mora«, 1976; *Joško Marušić*: »Perpetuo«, 1978, »Riblje oko«, 1980, »Neboder«, 1981; *Walter Neugebauer*: »Veliki miting«, 1951, »Priča o crvenkapici«, 1957; *Dušan Vukotić*: »Osvetnik« i »Koncert za mašinsku pušku«, 1958, »Piccolo«, 1960, »Surogat«, 1961, »Igra«, 1962; *Ante Zaninović*: »Zid«, 1965, »O rupama i čepovima«, 1967; *Milan Blažeković*: »Čovjek koji je morao pjevati«, 1970; *Zlatko Pavlinić*: »Portreti«, 1971; *Branko Ranitović*: »Dva puža«, 1960; *Krešo Zimonić*: »Album«, 1982; *Radivoj Gvozdanović*: »Molitva«, 1971, »Bomba«, 1988; *Magda Dulčić*: »Čarobnica«, 1992.

Između 1985–90. u studiju »Croatia filma« *M. Blažeković* realizira prve hrv. cjelovečernje animirane filmove »Čudesna šuma« i »Čarobnjakov šešir«. Crtanim filmom bave se i neki redatelji (*Vatroslav Mimica*: »Samac«, 1958, »Inspektor se vratio kući«, 1959, »Mala kronika«, 1962), kao i mnogobrojni scenografi (*Branko Varadin*, *Srdan Matić* i *Rudolf Borošak*), animatori i crtači.

ilustracija na str. 12

LIT.: *P. Volk*, *Estetika moderne animacije*, Beograd 1970. — Zagrebački krug crtanog filma, I–III (zbornik), Zagreb 1978.

Još. M.

ANONIM RAVENSKI (Anonymus Ravennatus), nepoznati pisac petrosveščana djela koje sadržava podatke o gradovima naše zemlje. Prema mišljenju većine istraživača, živio je u VII. st.

ANTEPENDIJ, ukrasno platno, redovito pomično, koje prekriva prednju stranu podnožja oltara. Razvio se od zavjese kojom je od IV. st. bio prekriven oltar sa svih strana, a od XI. st. samo s prednje strane. U ranijim se razdobljima izrađivao od plemenitih tkanina, a od doba gotike od kože, oslikana drva, plemenitih metala, brokata i dr., sa slikama ili reljefima na sebi, ovisno o materijalu. Do XIV. st. u sredini je redovito bio prikaz Maestas Domini, u kasnoj gotici i renesansi prevladava Bl. Dj. Marija, a u baroku prizori iz života titulara, ili lik Bl. Dj. Marije. Najpoznatiji su u nas a. krunjenja Bl. Dj. Marije u Sv. Mariji u Zadru, a. župne crkve u Dobrinju

SREBRNI ANTEPENDIJ ZAGREBAČKE KATEDRALE iz 1721, djelo Georga Caspara Meichela

i katedrale u Krku (sada u Njemačkoj), sva tri izrađena u radionici Paola Veneziana sred. XIV. st., te srebrni a. zagrebačke katedrale iz 1721. Barokne antependije veće ili manje vrijednosti imaju sve naše katedrale.

LIT.: G. Gamulin, Paolo Veneziano i njegov krug (katalog), Zagreb 1970.

A. Bad.

ANTICA LASTOVAC, Frano, ljevač (XVI. st.), rodом s otoka Lastova. Samostalni majstor-zvonar, u službi Dubrovačke Republike nalazi se 1578—85. kao ljevač topova. Iz toga razdoblja su i tri zvona sa skromnim stilskim ukrasom u Lopudu (1579), Slanome (1580), i Dubrovniku (1581), koja je on izradio i potpisao. God. 1589. u Veneciji se priključuje radionici braće de Tonis koja je izradila brojna kasnorenesansna zvona (neka su prispjela i na hrv. obalu). Zatim se udomačuje u Gandinu kraj Bergama gdje surađuje pri izradbi golemo zvona za mjesnu crkvu, a tu završava i svoje remek-djelo — raskošnu brončanu ogradu pred istom crkvom (1590), kojim potvrđuje da je ovladao suvremenim likovnim izrazom na razini visokoga stila. Imao je tri sina: *Franu*, *Antuna* i *Gaudencija*; sva trojica nastavila su očevo zanat.

LIT.: L. Beritić, Frano Antica Lastovac, Prilozi — Dalmacija, 1954. — C. Fisković, Lastovski spomenici, Split 1966, str. 137. — S. Szymański, O Lastovcima ljevačima topova i zvona u Poljskoj, Prilozi — Dalmacija, 1975.

R.

ANTIFONARIJ N. minijatura *Krštenje Kristovo*. Zadar, franjevački samostan

ANTIFONARIJ, liturgijska knjiga kat. crkve koja sadrži antifone potpisane pod koralne neume. Nekada je taj pojam označivao generički sve zbirke pjevanih liturgijskih tekstova, a od XIV. st. tako se naziva zbirka pjevanih dijelova brevijara — antifona, responzorija i versa. Redovito je velikih dimenzija (40 × 60 cm) i bogato iluminiran. Kod nas se očuvalo više rukopisnih iluminiranih antifonarija iz XIV. i XV. st. Posebno treba istaknuti antifonarije u franjevačkom samostanu u Zadru (4), Dubrovniku (2), Šibeniku (2), dominikanskom samostanu u Dubrovniku (3) i Splitu (2), te u katedralnim zbirkama u Osoru (2), Splitu (2) i Zagrebu (7), od kojih je posebno bogato iluminiran Antifonarij zagrebačke stolne crkve (MR 10).

LIT.: Minijatura u Jugoslaviji (katalog), Zagreb 1964.

A. Bad.

ANTIFONARIJ ZAGREBAČKE STOLNE CRKVE (Liber antiphonarius cathedralis ecclesiae Zagrabienensis MR 10), iluminirani rukopis iz XV. st. Pisan u Zagrebu po narudžbi biskupa Osvalda (1466—99), a iluminiran vjerojatno u zagrebačkoj radionici gdje je radio slikar »Joannes Hans Almanus pictor«. Iluminirani inicijali nalaze se na 18 stranica, ali nisu svi dovršeni, već su neki ostali u crtežu. Ukrasi se sastoje od voluta, akantusova lišća, cvijeća, plodova i dr., te lika biskupa Osvalda.

LIT.: Lj. Ivančan, Antifonar zagrebačkog biskupa Osvalda Tuza, Sveta Cecilija, 1929. 4. — D. Kniewald, Iluminacija i notacija zagrebačkih liturgijskih rukopisa, Rad HAZU, 1944, 279.

L. D.

ANTIKA, razdoblje staroga vijeka kojemu glavna obilježja daju civilizacije grčko-rimskoga svijeta i zemalja pod njihovim kulturnim utjecajima. Tragovi toga perioda na hrv. prostoru mogu se pratiti otprilike od ←VIII/VII. st. pa do propasti Zapadnorimskoga Carstva i učvršćenja biz. vlasti, odnosno do prodora Arapa, Gota, Vandala, Avara i Slavena (oko 600. godine).

Grčko razdoblje. Prvi dodiri s antičkom civilizacijom u našim krajevima sežu približno u ←VIII/VII. st. O tomu svjedoče predmeti arhajskoga importa: grčke crnfigurane vaze, osobito korintске, toreutički predmeti (kacige i knemide), skulptura, koroplastika te grčki novac, što pokazuju nalazi atenskoga, eginskoga, histijejskoga i drugoga novca. Utjecaj importa je toliko snažan da dolazi do nastajanja lokalnih domaćih radionica u nekim dijelovima Hrvatske i susjednih krajeva, koji rade na temelju usvojenih grčkih ili etrurskih standarda. Tri su takva područja: Istra, s centrom u Nezakciju, područje Japoda (Lika i Z Bosna) te srednja Dalmacija, osobito otoci. U Istri nastaje kamena plastika koja odaje jasan arhajski utjecaj. Najviše je plastike otkriveno u Nezakciju — reljefne ploče s geometrijskim ukrasima, sepulkralne antropomorfne stele shematisiranih oblika te stojeće muške i konjaničke figure, također vjerojatno nadgrobnoг karaktera. Figuralni spomenici odaju utjecaj etrurske arhajске plastike, ali specifični detalji čine lokalne ikonografske inačice (itafaličnost nagih likova). Među figuralnom plastikom posebno mjesto ima žensko božanstvo plodnosti s netom rođenim djetetom. Istarska kamena plastika srodna je sjeveroist. italskim radovima, što potvrđuju i uvezeni toreutski predmeti (pojasne kopče i situle), iz etrursko-venetskoga ili alpskoga kruga. Nezakcijsku plastiku teško je vremenski odrediti zbog mogućih retardacija, ali razvitak pouzdano obuhvaća period od ←VI. do ←V. st. — Drugo važno područje je dolina rijeke Une, gdje se razvila specifična japodska umjetnost s jasnim utjecajima arhajске umjetnosti. Riječ je uglavnom o kamenoj plastici koja svoj izraz zasniva na grafičkom likovnom jeziku (grebanje na ravnoj kamenoj površini). Središte izradbe nadgrobniх spomenika (stela, urna i sarkofaga) bilo je u okolici Bihaća, a sličan likovni izraz na kamenim spomenicima iz rim. doba upućuju na kontinuitet. Otkriće jantarskih figurica u Kompolju,